

Pavel Hurych

Jaroslav Vondruška ml.

Rudolf Felzman

SVĚTLO A ZVUK

**v rukou tvůrců
divadelního představení**

***Pavel Hurych
Jaroslav Vondruška ml.
Rudolf Felzmann***

Světlo a zvuk

v rukou tvůrců divadelního představení

Projekt se uskutečnil za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky.

Na uskutečnění projektu se dále podíleli:

ADA – Amatérská divadelní asociace, Žitomířská 41, 100 01 Praha 10, www.ada-divadlo.cz
iAMOK – informační server „Amatéri o kultuře“, www.iamok.cz

<http://divadlo-technika.webzdarma.cz>

OBSAH

SVĚTLO V INSCENACI

1. Pohledy do minulosti	5
1.1 Historie divadelního osvětlování	5
1.1.1 Efektové scénické osvětlování	6
1.1.2 Plynové osvětlení	6
1.1.3 Elektrické osvětlení	6
1.1.4 Rozvoj elektrického osvětlení jeviště	6
1.1.5 Elektrické osvětlení na zač. 20. st.	7
1.2 Historie regulační techniky	8
1.2.1 Ovládání ruční přímé	8
1.2.2 Ovládání ruční dálkové	8
1.2.3 Ovládání s programovým řízením	8
1.3 Historie vývoje stmívačů	8
1.3.1 Odporové stmívače	8
1.3.2 Autotransformátorové stmívače	8
1.3.3 Tyatronové stmívače	8
1.3.4 Transduktorové stmívače	9
1.3.5 Tyristorové stmívače	9
1.3.6 Triakové stmívače	9
1.3.7 Tranzistorové stmívače	9
1.4 Historie vývoje ovládacích pultů	9
1.4.1 Jednoduchá stavědla	9
1.4.2 Ovládací pulty s předvolbou	10
1.4.3 Pulty s programovým řízením	10
1.4.4 Současná zařízení	11
1.5 Historie vývoje žárovky	11
1.5.1 Významní, ale zapomenutí	12
1.5.2 Sláva žárovky	13
1.5.3 Výroba žárovek na počátku 20. století	13
1.5.4 Vývoj žárovek po periodách	14
1.5.5 Přehled vývoje žárovky	14
2. Světlo a zrak	16
2.1 Teorie světla	16
2.1.1 Vlastnosti světla	16
2.1.2 Umělé osvětlení	17
2.2 Anatomie a fyziologie oka	17
2.2.1 Anatomie oka	17
2.2.2 Fyziologie vidění	18
2.2.3 Spektrální citlivost oka	18
2.2.4 Kontrastní citlivost oka	19
2.2.5 Rychlost vnímání	19
2.2.6 Únava zraku a její důsledky	19
2.2.7 Všeobecné závěry	19
2.3 Barevné světlo a jeho vnímání	20
2.3.1 Komplementární (doplňkové) barvy	21
2.3.2 Harmonie barev	21
2.3.3 Míchání barev	22
3. Požadavky na scénické osvětlení	23
3.1 Počet obvodů scénického osvětlení	23
3.2 Rozmístění svítidel v kukátkovém divadle	23
3.2.1 Místa před portálovým zrcadlem	23
3.2.2 Místa pro scénické svícení za portálovým zrcadlem	25
3.2.3 Místa pro scénické promítání	25
3.3 Obecné hledisko umístění svítidel	25
3.4 Ostatní osvětlení v divadle	27
3.4.1 Osvětlení hlediště	27
3.4.2 Osvětlování foyeru a šaten pro návštěvníky	27
3.4.3 Osvětlení vestibulu, chodeb a schodišť	27
3.4.4 Pracovní osvětlení	27
3.4.5 Nouzové osvětlení	28
3.4.6 Přídavné osvětlení	28
4. Svítidla pro scénické osvětlování	29
4.1 Skupiny svítidel podle CIE	29
4.1.1 Plošné svítidlo	29
4.1.2 Difuzní svítidlo (Soft Light)	29
4.1.3 Zvláštní plošné svítidlo (Special Floodlight)	30
4.1.4 Zrcadlový světlomět (Reflector Spotlight)	30
4.1.5 Světlomět s neměnným svazkem (Sealed Beam Spotlight)	30
4.1.6 Čočkový světlomět (Lens Spotlight)	30
4.1.7 Světlomět se stupňovou čočkou (Fresnel Spotlight)	31
4.1.8 Tvarovací světlomět (Profile Spotlight)	31
4.1.9 Efektový světlomět (Effects Spotlight)	32
5. Realizace inscenačního záměru	34
5.1 Pravidlo první – „Musí být vidět“	34
5.2 Pravidlo druhé – Pořadí platí	35
5.2.1 Prostor předscény	35
5.2.2 Prostor mezi kontraportály	35
5.2.3 První plán	35
5.2.4 Druhý (střední) plán	35
5.2.5 Třetí plán (pozadí)	36
5.3 Více hracích prostorů	36
5.4 Lokální hrací prostor	36
5.5 Pravidlo třetí – Nesvítit divákovi do očí	37
5.5.1 Aréna, poloaréna a ulice	37
5.5.2 Boční svícení	37
5.6 Barvy na jevišti	37
5.7 Světlo, scénografie, kostým	38
5.8 Čas na jevišti	38
5.8.1 Svícení exteriéru	38
5.8.2 Svícení interiéru	40
5.8.3 Chyby v realistických scénách	40
5.8.4 Svícení ročních období	40

5.9 Světlo a drama	41	9. Elektroakustický řetězec	64
5.10 Scénické efekty	42	9.1 Mikrofony	64
5.11 Černé divadlo	42	9.1.1 Konstrukce mikrofonů	64
5.11.1 Černé divadlo technikou luminiscence ..	42	9.1.2 Rozdělení mikrofonů	65
5.11.2 Černé divadlo technikou světla	43	9.2 Bezdrátové systémy	66
5.11.3 Theatregraph	43	9.3 Zvukové nosiče a jejich přehrávače	66
5.12 Příprava osvětlovacího programu a světelného scénáře.	44	9.3.1 CD – Compact Disc	66
6. Režisér a scénické svícení v inscenaci. ..	46	9.3.2 DAT – Digital Audio Tape	66
6.1 Světlo jako jevištní metafora	46	9.3.3 MD – Mini Disc	66
6.2 Metafora barev	46	9.4 Mixážní pulty	67
6.3 Režisér a osvětlovač	47	9.5 Výkonové zesilovače	68
6.4 Nasvěcování a světelný scénář	48	9.6 Reprodukční soustavy	68
6.5 Světelný scénář	48	9.7 Zvukové procesory	69
6.6 Praktická ukázka světelného scénáře.	49	9.8 Kabely a konektory	70
7. Technické prostředky	52	9.9 Technologie a trendy	70
7.1 Rozdělení světelného parku	52	9.9.1 MIDI systém	70
7.2 Výrobci světelných zařízení	52	9.9.2 DSP - Digital Signal Processor	70
7.2.1 A.L.I. – ArtLighting International	52	9.9.3 Digitální audio formáty	71
7.2.2 NOVA Lighting	52	9.9.4 Elektronky	71
7.3 Světelné zařízení stálé	52	9.10 Aplikace zvukových zapojení	71
7.4 Světelné zařízení zájezdové	52	9.11 Základní principy nahrávání	72
7.4.1 Světlomety a svítidla	52	10. Zvukařské profese	73
7.4.2 Stojany a zařízení pro uchycení světlometů	53	10.1 Ruchy	73
7.4.3 Zařízení na regulaci světla	55	10.2 Mixáž	74
7.4.4 Kabely a ostatní pomocný materiál	57	10.3 Střih	74
7.5 Modelový prostor	58	10.4 Mastering	75
7.5.1 Základní nasvícení	58	10.5 Archivace	75
7.5.2 Rozšířené nasvícení	59	10.6 Dokumentace k inscenaci – zvukový scénář	75
7.5.3 Příkon versus světelný výkon	59	11. Pracovní činnosti zvukaře	76
7.6 Čím tedy budeme svítit?	59	11.1 Základní přehled	76
7.6.1 Stojany a kabely	59	11.2 Vznik divadelní inscenace z pohledu zvukaře	76
ZVUK V INSCENACI		11.3 Činohra	76
8. Základní pojmy	60	11.4 Muzikál	76
8.1 Definice zvuku	60	11.5 Opereta	76
8.2 Akustika	60	11.6 Opera	77
8.2.1 Fyzikální akustika	60	11.7 Balet	77
8.2.2 Fyziologická akustika	61	11.8 Spolupráce s uměleckými složkami divadla	77
8.2.3 Hudební akustika	61	11.9 Spolupráce s technickými složkami divadla	77
8.2.4 Stavební a prostorová akustika	61	11.10 Zájezdová představení a umění improvizace	77
8.2.5 Elektroakustika	61	11.11 Bezpečnost práce	78
8.3 Sluch a jeho vlastnosti	62	11.12 Závěrem	78
8.4 Hluk a jeho zdravotní účinky	63	12. Světelná aparatura svépomocí	80
8.4.1 Účinky na sluchový orgán (zhoršené slyšení)	63	12.1 Repase starých světlometů	80
8.4.2 Systémové účinky hluku (působení hluku na celý organismus)	63	12.2 Protokol DMX512	80
8.4.3 Hormonální účinky	63	12.2.1 Trocha historie	80
8.4.4 Rušivost	63	12.2.2 DMX512 Hardware	81
8.4.5 Hygiena	63	12.2.3 DMX512 protokol	81

13. Bezpečnostní předpisy	83	13.3 České normy	85
13.1 Elektrická zařízení	83	13.4 První pomoc	86
13.1.1 Požadavky na kvalifikaci	83	13.4.1 Zásady organizování první pomoci	86
13.1.2 Obsluha a údržba zařízení	84	13.4.2 Postup při poskytování první pomoci	87
13.1.3 Evidence a revize	84	13.4.3 První pomoc při úrazu elektrickým proudem	87
13.2 Strojní zařízení	84	13.5 Jedna rada na závěr	88
13.2.1 Úchyty světlometů	84	14. Literatura	89
13.2.2 Jevištní tahy	84		
13.2.3 Osvětlovací baterie	84		
13.2.4 Lávky, mosty a žebříky	85		
13.2.5 Praktikáble	85		

14. LITERATURA

- GUTWIRTH, V.: Z dětství naší elektrotechniky – SNTL, Praha 1953
GUTWIRTH, V.: Příklad Františka Křížíka – Fr. Borový, Praha 1941
MONZER, L.: Osvětlení Prahy (Proměny sedmi století) – Eltodo, FCC Public, Praha 2003
STEIDL, O.: Elektrická žárovka – ESČ, Praha 1940
ŠVIHÁLEK, J.: Svítící trubky – ESČ, Praha 1940
VEČEŘ. A. O. F.: Průvodce elektrotechnikou, Díl 1. – I. L. Kober, Praha 1896
MIKEŠ, J.; EFMERTO VÁ, M.: Cesta žárovky historií (Střípky světla zapomenutého prvenství) – časopis Světlo 4/2005
FRIČ, J.: Světelná technika v umění – SPN Praha 1970
HABEL, J.: Světelná technika a osvětlování – Fcc, Praha 1996
MÜLLER, V.; FELZMANN, R.: Světlo v rukou režiséra (Kapitoly o divadelním svícení) – IPOS-ARTAMA a SČDO, Praha 1996
NOVOTNÝ, J. ing.: Zařízení scénického osvětlování v divadle – Divadelní ústav, Praha 1981
HANUŠ, V. ing.: DMX 512 - digitální komunikace pro ovládání osvětlovací techniky – AR A7/1996
KRAUS, A.: DMX 512 - protokol pro řízení světél – AR A12/1998
VLACHÝ, V.: Praxe zvukové techniky, druhé aktualizované vydání – Muzikus, Praha 2000
KUBÁT, K.: Zvukař amatér – SNTL, Praha 1977
KUBÁT, K.: Příručka zvukaře a fonoamatéra – SNTL, Praha 1990
MERHAUT, J.: Teoretické základy elektroakustiky – Academia, Praha 1971
SMETANA, C. ing., CSc.: Měření hluku a chvění – SNTL, Praha 1974
KŘÍŽ, M. ing.: Příručka pro zkoušky elektrotechniků - požadavky na základní odbornou způsobilost (čtvrté - aktualizované vydání) – IN-EL, Praha 2005

<http://home.zcu.cz/~tomiczr/>

<http://www.audiocity.cz/>

http://home.vsb.cz/petr.bernat/texty/varhany/anatomie/pistaly_akustika.htm

<http://www.cni.cz/>

Internetové stránky některých výrobců světelné a zvukové techniky:

www.artlighting.cz

www.novalighting.cz

www.behringer.com

www.malighting.com

www.botex.com

www.eurolite.de

www.glp.de

www.strandlight.com

www.zero88.com

www.etconnect.com

www.tstechnik.cz

www.mackie.com

www.behringer.com

www.akg-acoustics.com

www.yamahaproaudio.com

www.tasker.it

www.alesis.com

www.generalmusic.com

www.soundcraft.com

www.shure.com

